

مبارزه با پولشویی در بورس های کالایی جهان

جواد فلاح - اکبر میرزاپور

● مقدمه

پدیده پول شویی امروزه یکی از مهمترین معضلات اقتصادی می باشد، این پدیده مشکل جدیدی است که از سال ۱۹۸۰ به ادبیات پولی و بانکی در سطح جهان وارد شده است. این پدیده رانمی توان بطور کامل از اقتصاد یک کشور حذف نمود، ولی با ارایه برنامه ها و راهکارهایی می توان اثر این عامل را کم رنگ تر نمود؛ این پدیده در دراز مدت آسیب جدی به اقتصاد یک کشور وارد می کند. پول شویی مانند هاله ای بر اقتصاد یک کشور، باعث تصمیم گیری های شبیه برانگیز در اقتصاد می گردد که از ریسک بالایی برخوردار است. با راهیابی و توسعه تجارت الکترونیک در ایران و ایجاد نمودن بسترهای لازم جهت این مهم، کنترل این پدیده مشکل تر می شود و لازم است تدابیر جدیدی در رابطه با مبارزه با پول شویی صورت گیرد. پول شویی یک جرم سازمان یافته فرامیتی است که قابل اندازه گیری نیست ولی قابل کنترل است. از مهمترین مجاری پولشویی می توان به بانک ها، بورس ها، صرافی ها و ... اشاره کرد.

حال حاضر ۳۳ کشور جهان و ۲ نهاد بین‌المللی عضو آن می‌باشند. نمونه‌هایی از توصیه‌های ضد پولشویی که توسط این نهاد برای موسسات مالی نظیر بورس‌های کالایی جهان ارائه شده‌اند. بررسی بورس‌های کالایی معتبر بین‌المللی نشان می‌دهد نهادهای ناظر بر آن‌ها با همکاری این بورس‌ها قواعد ضد پولشویی را تدوین کرده‌اند و بر فعالیت‌های ضد پولشویی در بورس‌های کالایی نظارت می‌نمایند. در این بخش از گزارش، قوانین و قواعد ضد پولشویی حاکم بر بورس‌های کالایی آمریکا به عنوان یک کشور توسعه یافته و پیشرو در زمینه پولشویی و همچنین قوانین و قواعد ضد پولشویی حاکم بر بورس‌های کالایی هند به عنوان یک کشور در حال توسعه بررسی و مطالعه شده است.

قوانین ضد پولشویی در بورس‌های کالایی آمریکا

بالاترین مقام ناظر بر کلیه بورس‌ها اعم از بورس‌های کالایی و سهام، کمیسیون بورس و اوراق بهادار (SEC) می‌باشد. این سازمان در سال ۱۹۳۴ میلادی تاسیس شده است و وظیفه حمایت از سرمایه‌گذاران و نظارت بر حسن عملکرد بازار معاملات اوراق بهادار را بر عهده دارد. با اینکه این نهاد بالاترین مقام برای نظارت بر بورس‌های آمریکاست ولی وظیفه اصلی این سازمان نظارت بر بورس‌های سهام آمریکا می‌باشد و وظیفه اصلی تنظیم و نظارت بورس‌های کالایی در آمریکا بر عهده کمیسیون معاملات قراردادهای آتی کالا (CFTC) است و در واقع دو نهاد مذکور در کنار هم وظیفه تنظیم و نظارت بر بورس‌های کالایی را بر عهده دارند. کمیسیون معاملات قراردادهای آتی کالا در سال ۱۹۷۴ میلادی تاسیس شده است و مسئولیت نظارت بر معاملات قراردادهای آتی و اختیار معامله را در بورس‌های آمریکا بر عهده دارد. دو نهاد نظارتی مذکور به بازرسی از بورس‌ها و صدور دستورالعمل‌های انضباطی و نظارتی بورس‌ها در آمریکای پردازند.

دو نهاد ناظر مذکور در چارچوب قانون اتحاد و تقویت آمریکا با تامین راهکاری مناسب برای محدود کردن، جلوگیری کردن و بازداشتن تروریسم (PATRIOT) و قانون رازداری بانکی (BS) و با همکاری دایره اجرایی جرایم مالی (FincEN) مسئولیت نظارت بر مبارزه با پولشویی در بورس‌های کالایی آمریکا را بر عهده دارند. بر اساس قانون PATRIOT هر شخص حقیقی یا حقوقی (اعم از کارگزار، کارگزار معامله‌گر یا شرکت‌های سرمایه‌گذاری مختلف) که در بورس‌های کالایی برای اشخاص حقیقی و حقوقی دیگر معامله می‌کنند موظفند قواعدی را برای مبارزه با پولشویی تنظیم نمایند و فعالیت‌های مشکوک، هویت مشتریان و حساب‌های اشخاص خارجی را گزارش نمایند

از فعالیت‌های دیگر که در ایجاد پول کثیف و فرآیند پول شویی دخالت دارند، می‌توان به مواردی مانند اختلاس و ارتشاء اداری، به کارگیری حیل‌های تجاری و فروش محصولات تقلبی و فاسد، سوء استفاده از علائم معروف جهانی و جعل آثار هنری، عدم رعایت قانون کپی رایت، عواید حاصل از سرقت مسلحانه، اخاذی همراه با خشونت، تروریسم، آدم ربایی، تقلب در اوراق بهادار بانکی و ... اشاره کرد.

پولشویی در بورس‌ها

پول شویی علاوه بر سیستم بانکی در بازار سرمایه نیز امکان ورود داشته و منابع مالی ممکن است از راه‌های غیر قانونی و نامشروع به اوراق بهادار و یا سایر دارایی‌های مورد معامله در بورس‌ها تبدیل شود. در صورتی که سرمایه‌گذاران در هنگام خرید و فروش اوراق، مستند

تعاریف متعددی برای پول شویی عنوان شده است که از جمله می‌توان به تعاریف ذیل اشاره نمود:

"پول شویی در مفهوم عامیانه یعنی شسته شدن و تبدیل پول کثیف به پول تمیز، به نوعی که پس از خروج از این چرخه، قانونی جلوه کند؛ به عبارت دیگر پول شویی عبارت است از هر نوع عمل برای مخفی کردن یا تغییر هویت نامشروع حاصل از فعالیت‌های مجرمانه به گونه‌ای که وانمود شود، این عواید از منابع قانونی سرچشمه گرفته است."

"فرآیند تبدیل پول نقد یا سایر دارایی‌ها که از فعالیت‌های جنایتکارانه ناشی شده است، با این هدف که وانمود شود که این دارایی‌ها از یک منبع قانونی و مشروع حاصل شده‌اند."

"همچنین در قانون مبارزه با پولشویی مصوب مجلس شورای اسلامی، پولشویی عبارت است از:

۱. تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیر قانونی، با علم به این که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

۲. تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

۳. اخفاء، پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد."

از این تعاریف چنین بر می‌آید که در عملیات پول شویی به عنوان یک فرآیند مجرمانه مالی، درآمدهایی که زاینده فعالیت‌های غیر قانونی است به گونه‌ای با درآمدهای حاصل از فعالیت‌های قانونی در می‌آمیزد که امکان شناسایی و تفکیک آنها از یکدیگر ممکن نیست و می‌توان از این درآمدهای غیر قانونی با حداقل ریسک برای فعالیت‌های دیگری در آینده استفاده کرد و به عبارت دیگر منشأ و منبع و جوهری که به صورت غیر قانونی به دست آمده از طریق رشته‌های نقل و انتقالات و معاملات به گونه‌ای پنهان می‌شود که همان وجوه به صورت قانونی نمود پیدا کرده و وارد فعالیت‌ها و مجاری قانونی شود.

انواع پول‌هایی که می‌تواند به صورت نامشروع در جامعه مطرح باشد، به سه گروه پول‌های سرخ، پول‌های سیاه و پول‌های خاکستری تقسیم می‌شوند که به ترتیب عبارتند از:

- پول سرخ مربوط به نقل و انتقال مواد مخدر
- پول سیاه، پول‌های حاصل از قاچاق کالا
- پول خاکستری، درآمدهای حاصل از فروش کالا و انجام کارهای تولیدی که از نظارت دولت پنهان می‌ماند؛ این پول معمولاً از طریق فرار مالیاتی حاصل می‌شوند.

بررسی بورس‌های کالایی معتبر بین‌المللی نشان می‌دهد نهادهای ناظر بر آن‌ها با همکاری این بورس‌ها قواعد ضد پول شویی را تدوین کرده‌اند و بر فعالیت‌های ضد پولشویی در بورس‌های کالایی نظارت می‌نمایند

قانونی ارائه نمایندند جای سوال پیش می‌آید که این درآمد از چه منبعی حاصل شده است، هر چند برای خرید و فروش این اوراق در بورس‌ها معمولاً از وجه نقد استفاده نمی‌شود و وجه مذکور به صورت چک بانکی و غیره در اختیار بورس قرار می‌گیرد اما می‌بایست منشأ پول حاصل مشخص باشد تا از لحاظ قضایی و امنیتی و انتظامی در صورت بروز خلاف، قابل پیگیری باشد؛ سیستم بانکی و بورس باید متقابلاً در این امر نظارت و کنترل کافی داشته باشند.

راه دیگری که در بورس‌ها پولشویی صورت می‌گیرد، استفاده از نماینده قانونی برای خرید و فروش اوراق بهادار است که حلقه ارتباط بین مجرم و پولی را که او به طور نامشروع کسب کرده است، از بین می‌برد. نام نماینده در دفترها و اسناد شرکت‌ها به عنوان دارنده سهام ثبت می‌شود. نماینده فقط عامل و یا امین مالک واقعی است و مالک واقعی سهام ممکن است حتی برای نماینده نیز نامعلوم باشد.

استانداردهای بین‌المللی ضد پول شویی

چندین نهاد فعال بین‌المللی در خصوص مبارزه با پولشویی فعال هستند که یکی از مهمترین و موثرترین آن‌ها گروه بین‌المللی اقدام مالی (TATF) می‌باشد. این نهاد یک سازمان بزرگ بین‌دولتی است که با حضور کشورهای ۱۹۹۰ در سال ۱۹۹۰ تاسیس شده است و در

که در ادامه در مورد هر یک از موارد توضیحات مختصری ارائه می‌شود.

۱-۴- تدوین برنامه مبارزه با پولشویی
هر شخص حقیقی یا حقوقی (اعم از کارگزار، کارگزار معامله‌گر یا شرکت‌های سرمایه‌گذاری مختلف) که در بورس‌های کالایی برای اشخاص حقیقی و حقوقی دیگر معامله می‌کنند موظفند برنامه‌ای تحت عنوان مبارزه با پولشویی تدوین نمایند. این برنامه باید موارد زیر را لحاظ کرده باشد:

- توسعه سیاست‌ها، رویه‌ها و کنترل‌های داخلی،
- انجام نظارت‌های مستقل برای بررسی اجرای قانون،
- تعیین فردی مسئول برای هماهنگی و نظارت بر اجرای قانون،
- آموزش مستمر کارکنان در ارتباط با راهکارهای مبارزه با پولشویی.

۲-۴- گزارش فعالیت‌های مشکوک
هر شخص حقیقی یا حقوقی (اعم از کارگزار، کارگزار معامله‌گر یا شرکت‌های سرمایه‌گذاری مختلف) که در بورس‌های کالایی برای اشخاص حقیقی و حقوقی دیگر معامله می‌کنند موظفند موارد مشکوک به پولشویی را به کمیسیون بورس و اوراق بهادار (SEC) یا کمیسیون معاملات قراردادهای آتی کالا (CFTC) یا هر نهادی که از سوی دولت آمریکا تعیین شده باشد گزارش نمایند. مقامات اجرای قانون بر این عقیده هستند که بنگاه‌های فعال در بازار تازمانی که نتوانند بر اساس یک سیستم نظارتی مناسب فعالیت مشتریان خود را در راستای مبارزه با پولشویی کنترل کنند، نمی‌توانند سازوکار مناسبی جهت گزارش دهی فعالیت‌های مشکوک به اجرا در آورند. در این بازار همه بنگاه‌ها عملکرد مشابهی ندارند و

ممکن است تعدادی از بنگاه‌ها برای اجرای کامل وظیفه گزارش دهی معاملات مشکوک به سایر بنگاه‌ها متوسل شوند. به عنوان مثال تعیین این موضوع که آیا واقعاً یک معامله خاص مشکوک است یا نه؟ ممکن است به اطلاعاتی از هویت مشتری یا نوع فعالیت تجاری یا نوع فعالیت تجاری یا بررسی روند سرمایه‌گذاری مشتری نیاز باشد که دسترسی به این اطلاعات کار چندان راحتی نیست.

۳-۴- شناسایی و احراز هویت مشتریان
هر شخص حقیقی یا حقوقی (اعم از کارگزار، کارگزار معامله‌گر یا شرکت‌های سرمایه‌گذاری مختلف) که در بورس‌های کالایی برای اشخاص حقیقی و حقوقی دیگر معامله می‌کنند موظفند بر اساس حداقل استانداردی که توسط کمیسیون معاملات قراردادهای آتی کالا (CFTC) معرفی شده است نسبت به شناسایی، ثبت و نگهداری مشخصات مربوط به هویت مشتریان خود اقدام نمایند تا در صورت نیاز بتوانند این اطلاعات را در اختیار نهادهای قانونی قرار دهند.

۴-۴- رسیدگی ویژه به بررسی حساب‌های افراد، موسسات و بانک‌های خارجی
بر اساس قانون PATRIOT کلیه موسسات مالی مکلف هستند قواعدی را برای شناسایی و گزارش فعالیت‌های پولشویی افراد، موسسات و بانک‌های خارجی طرف معامله خود تدوین نمایند. بر همین اساس فعالان بازار باید در ارتباط با بانک‌های خصوصی خارجی و سایر موسسات نظیر آن‌ها حداکثر دقت و احتیاط را به عمل آورند.

۵-۴- اقدامات خاص در مواجهه با نهادهای مالی برخی کشورها
بر اساس قانون PATRIOT موسسات مالی

آمریکا موظفند در مواجهه با منابع مالی که ریشه آن‌ها از موسسات زیر عبور کرده‌اند کمال دقت را به عمل آورند. زیرا این موسسات به صورت شناخته شده‌ای در زمینه پولشویی فعالیت دارند:

- میانمار،
- موسسات مالی میانمار، بانک Mayflower میانمار و بانک Asia Wealth.
- موسسات مالی سوریه، بانک Commercial سوریه،
- موسسات مالی بلاروس، بانک Info.
- موسسات مالی لیتوانی، بانک VEF.
- موسسات مالی ماکائو، بانک Delta Asia SARL.

۶-۴- گزارش کلیه مبادلاتی که بیش از ۱۰ هزار دلار پول نقد در آن جابه‌جایی شود
بر اساس قانون هر موسسه مالی و غیر مالی یا هر شخص دیگری که در یک مبادله بیش از ۱۰ هزار دلار پول نقد جابه‌جایی نماید باید فرم مخصوصی را که توسط دایره اجرایی جرایم مالی (FincEN) تهیه شده است را تکمیل کرده و به این نهاد ارسال نماید.

۷-۴- گزارش حساب در بانک‌های خارجی
بر اساس قانون هر آمریکایی که در موسسات مالی یا بانک‌های خارجی دارای معادل ۱۰ هزار دلار یا بیشتر را دارد باید فرم مخصوص آن را که توسط دایره اجرایی جرایم مالی (FincEN) تهیه شده است را تکمیل کرده و به این نهاد ارسال نماید.

۸-۴- گزارش انتقال پول نقد به کشورهای خارجی
هر فردی که معادل ۱۰ هزار دلار یا بیشتر پول نقد را به وسیله مسافرت، نامه، کشتی یا وسیله انتقال فیزیکی به آمریکا وارد نماید یا از آمریکا

ژوبگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پولشویی انجام دهد.

• فعالیت‌های مربوط به مقابله با پولشویی اساسی‌ترین وظیفه اعضای بورس در راستای مبارزه با پولشویی شناسایی دقیق مشتریانی است که از طریق آن‌ها به انجام معامله می‌پردازند. در این راستا باید موارد زیر صورت پذیرد:

۱. تعیین سیاست قبول مشتری: هر عضو باید به روشنی سیاست خود را در مورد اینکه برای کدام گروه از مشتریان معاملات از نظر پیشینه و سابقه مالی خدمات ارائه می‌دهد، تعیین نماید.
۲. تعیین هویت مشتری: اعضای بورس باید براساس فرم‌هایی که در پیوست این آیین‌نامه آورده شده‌اند هویت و مشخصات مشتریان را احراز کرده و اطلاعات مربوط به هر مشتری را نگهداری نمایند تا در صورت نیاز این اطلاعات مورد بهره‌برداری نهادهای قانونی قرار گیرد.
۳. نظارت بر معاملات: اعضا موظفند مکانیسمی برای نظارت بر معاملات ایجاد نمایند تا از طریق آن بتوانند معاملات مشکوک را شناسایی نمایند.
۴. تعقیب و گزارش معاملات مشکوک: اطلاعات مربوط به معاملات مشکوک باید در اختیار مدیر مسئول که در قسمت اول به آن اشاره شد قرار گیرد.

• ارایه گزارش به واحد اطلاعات مالی هند (FIU-IND)

براساس قانون مبارزه با پولشویی هند، واسطه‌های مالی (بانک‌ها، موسسات مالی و واسطه‌ها) نظیر اعضای بورس (موظفند تا اطلاعات مربوط به معاملاتی که با پول نقد انجام می‌دهند را به واحد اطلاعات مالی هند (FIU-IND) گزارش نمایند. البته لازم به ذکر است که این قانون فقط مربوط به معاملاتی است که حجم انتقال پول نقد در آن بیشتر از ۱ میلیون روپیه یا معادل ارزی آن باشد. همچنین آن‌ها موظفند کلیه معاملات مشکوک به پولشویی را به واحد اطلاعات مالی هند (FIU-IND) گزارش نمایند.

ضد پولشویی،

۴. مراحل و ابزارها

• نظارت بر معاملات،
• نظارت خود کار (تصادفی)،
• راهنمای شناسایی معاملات مشکوک،
• فرایندهای متمرکز شده برای اعمال فشارهای قانونی،
• شناسایی معاملات مشکوک،
• استخدام کارکنان متخصص ضد پولشویی،
• برنامه‌های آموزشی

قوانین ضد پولشویی در بورس‌های کالایی هند

بر اساس قانون مبارزه با پولشویی هند که در سال ۲۰۰۲ میلادی به تصویب رسیده است واحد اطلاعات مالی هند (FIU-IND) مسئولیت مبارزه با پولشویی را در هند برعهده دارد. از سوی دیگر کمیسیون بازار آتی (FMC) مسئولیت نظارت بر بورس‌های آتی هند را عهده‌دار می‌باشد. دو نهاد مذکور با همکاری بورس چند کالایی ملی هند (NMCE) قواعد مبارزه با پولشویی را برای بورس مذکور در سال ۲۰۰۹ تدوین کرده‌اند. براساس این آیین‌نامه در بورس چند کالایی ملی هند (NMCE) موارد زیر باید در راستای مبارزه با پولشویی صورت پذیرد:

• تعیین یک مدیر مسئول

تمامی اعضای بورس (کارگزاران و کارگزار- معامله‌گران) باید شخصی را به عنوان مسئول نظارت و گزارش امور مربوط به مبارزه با پولشویی تعیین کنند. این شخص با برقراری ارتباط با بانک‌ها و سایر نهادهای مربوط باید کلیه امور مربوط به مبارزه با پولشویی را هدایت و رهبری نماید. همچنین این فرد باید از طرف عضو بورس به واحد اطلاعات مالی هند (FIU-IND) معرفی شود تا با همکاری با نهاد مذکور بتواند وظایف خود را در راستای مبارزه با

خارج کند باید فرم مخصوص آن را که توسط دایره اجرایی جرایم مالی (FincEN) تهیه شده است را تکمیل کرده و به این نهاد ارسال نماید.

۴-۹- مبادله اطلاعات بین نهادهای مالی و نهادهای قانونی

براساس قانون نهادهای مالی مکلفند تا اطلاعات مربوط به مبادلات خود را جمع‌آوری و نگهداری نمایند تا در صورت نیاز و بر اساس قانون در اختیار سایر نهادهای مالی و نهادهای قانونی قرار دهند.

۵- استفاده داوطلبانه از ابزارهای ضد پولشویی توسط کارگزاران و صندوق‌های سرمایه‌گذاری در آمریکا

براساس گزارشی که در سایت اینترنتی شرکت بورس اوراق بهادار تهران تحت عنوان مبارزه با پول‌شویی کوشش در بازار اوراق بهادار (ویرایش اول) در تیرماه ۱۳۸۷ منتشر شده است، ابزارهای داوطلبانه که از سوی کارگزاران و صندوق‌های سرمایه‌گذاری در آمریکا برای مبارزه با پولشویی به کار رفته‌اند عبارتند از:

۱. عدم استفاده کارگزاران و صندوق‌های سرمایه‌گذاری از پول نقد در مبادلات

۲. رویه‌ها و سیاست‌های نوشته شده،

• گردآوری اطلاعات در مورد منابع ثروت مشتریان،

• گردآوری اطلاعات در خصوص منابع درآمد مشتریان،

• شناسایی و گزارش معاملات مشکوک،
۳. کنترل‌های داخلی،

• بررسی دقیق حساب‌های جدید،

• بررسی و نظارت دقیق حساب‌های موجود،

• نصب مقام مسئول کنترل حساب‌ها،

• حسابرسی داخلی از برنامه‌های ضد پولشویی،

• حسابرسی خارجی از برنامه‌های

